

جرم‌شناسی بزهکاری اطفال و نوجوانان

دکتر حسن حبیبی

مجمع علمی و فرهنگی مجلس

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآورنده	: جرم‌شناسی بزهکاری اطفال و نوجوانان / عباس حق پناهان
مشخصات نشر:	: تهران، مجلد، ۱۳۹۳.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۱۹۹-۴
موضوع	: نوجوانان بزهکار -- ایران
موضوع	: جرم‌شناسی -- ایران
رده‌بندی کنگره	: ۳۱۳۹۳ الف ۵ / ۱۹۲ / ۱۷۷۹
رده‌بندی دیویی	: ۳۶۴ / ۳۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۶۲۳۶۰

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، خلاف قانون، شرع و اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی مجد گزارش فرمایید.

جرم‌شناسی بزهکاری اطفال و نوجوانان

دکتر عباس حق پناهان

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۳ تعداد: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۸۵۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است. منحصراً به «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، خیابان وحید نزاری، طاقچه خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۹۶۳۳۸۶ - ۶۶۴۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۱۹۹-۴
ISBN: 978-600-193-199-4

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۱۰۸، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منیری جاوید)، تقاطع شهدای زاهدی، پلاک ۵۷، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۶۲۶۰۰۰ - ۳۵۱

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۳۰۰۰۸۷۶۷

فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید میرز حقوق کشور به طور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

دبیاچه ۹

فصل اول: چارچوب مفهومی بزهکاری کودکان و نوجوانان و مسائل سن در جرم

شناسایی اصناف ۱۳

مبحث اول: تعریف و شناخت کودک و نوجوان ۱۵

مبحث دوم: مفهومی بزهکاری کودکان و نوجوانان و انواع آن ۱۸

مبحث سوم: ارتباط بین بزهکاری ۲۱

مبحث چهارم: نگاه به تقسیمات سنین زندگی ۲۵

فصل دوم: تبیین نظری بزهکاری اصناف ۲۹

مبحث اول: نظریات زیست شناختی ۳۱

مبحث دوم: نظریه بوم شناختی ۳۴

مبحث سوم: نظریه کنترل قدرت ۳۷

مبحث چهارم: نظریه فرصت های متفاوت ۳۸

مبحث پنجم: نظریه کنترل اجتماعی ۳۹

مبحث ششم: نظریه های بی سازمانی اجتماعی ۴۱

مبحث هفتم: نظریه های خرده فرهنگی ۴۳

مبحث هشتم: نظریه همنشینی افتراقی ۴۵

مبحث نهم: نظریه جرم، قانون و نظم ۴۷

مبحث دهم: نظریه مکتب تحقیقی ۴۸

- مبحث یازدهم: نظریه تلفیقی الگوی نوجوانان بزهکار ۵۰
- مبحث دوازدهم: نظریه تخصصی جرم یابی ۵۳
- مبحث سیزدهم: نظریه اختلاف خانوادگی و سیر تکوین شخصیت ۵۴
- مبحث چهاردهم: نظریه فضای عاطفی خانواده ۵۴
- مبحث پانزدهم: نظریه بازدارندگی ۵۵

فصل سیم: علل و عوامل بزهکاری اطفال و نوجوانان ۵۷

- مبحث اول: قلمرو علت شناسی بزهکاری اطفال ۵۹
- مبحث دوم: اصطلاح شناسی عوامل مؤثر بر بزهکاری اطفال ۶۴

فصل چهارم: ارتباط بین راه های کودکانه خیابانی، حاشیه نشینی و کودک آزاری با بزهکاری اطفال ۷۳

- مبحث اول: نگاهی به مسأله بزهکاری کودکان خیابانی ۷۵
- مبحث دوم: ارتباط حاشیه نشینی و بزهکاری اطفال و نوجوانان ۷۹
- مبحث سوم: ارتباط کودک آزاری با بزهکاری اطفال نوجوانان ۸۱

فصل پنجم: حقوق بزهکاری اطفال ۸۷

- مبحث اول: جرایم ارتكابی کودکان و نوجوانان در پرتو قوانین اجرای ایران ۸۹
- مبحث دوم: نظام آیین دادرسی کیفری راجع به اطفال و نوجوانان ۹۷
- گفتار اول: نگرش حقوق کیفری شکلی به اطفال در پرتو اسناد بین المللی ۹۷
- بند اول) حداقل قواعد استاندارد ملل متحد برای اجرای عدالت کودکان (قواعد پکن) ۹۷

فهرست مطالب □ ۷

رهنمودهای ملل متحد برای پیشگیری از بزهکاری اطفال (بند دوم)	۱۰۱
رهنمودهای ریاض (بند سوم)	۱۰۲
قواعد حداقل سازمان ملل برای حمایت از اطفال محروم از آزادی	۱۰۴
رویکرد کنوانسیون حقوق کودک	۱۰۶
لزوم وجود نظام دادرسی خاص نسبت به کودکان و نوجوانان	۱۰۹
ترتیب رسیدگی به جرایم کودکان و نوجوانان الف) در قانون تشکیل دادگاهین عمده و انقلاب در امور کیفری مصوب ۱۳۷۸	۱۱۵
راهبرد آسیب‌روایی نسبت به کودکان و نوجوانان بزهکار	۱۱۸
جرایم علیه کودکان و نوجوانان از نظر قوانین ایران	۱۲۰
نگاهی تطبیقی به کنوانسیون حقوق کودک و قوانین کیفری ایران	۱۲۵
فصل ششم: مسائل بنیادین پیشگیری از بزهکاری اطفال	۱۲۷
مبحث اول: مبنای فکری ماهیت پیشگیری در حوزه بزهکاری اطفال	۱۲۹
مبحث دوم: عقب نشینی از قواعد عمومی و منطق کیفری در حوزه پیشگیری از بزهکاری اطفال	۱۳۶
مبحث سوم: الگوهای غیر کیفری و جرم شناختی پیشگیری از بزهکاری اطفال	۱۳۹
پیوست	۱۶۱
فهرست منابع و مآخذ	

دبیاچه

در نظام اجتماعی، مسأله بزهکاری و ارتکاب اعمال خلاف نظام ارزشی و هنجاری جامعه همواره از موضوع های مبتلی به می باشد. در پرتو این حقیقت امروزه از معضل بزهکاری گروه سنی موسوم به کودکان و نوجوانان جامعه بعنوان یک پدیده اجتماعی جهانی یاد می شود. فزونی یافتن آمار جرایم ارتكابی این گروه - که بیش از پیش لزوم توسعه سنجشناختی و پیشگیرانه به مسأله بزهکاری ایشان را نداعی می کند - حقیقتی است که به صدمت و افسوس می گذارد.

توسعه و افزایش بزهکاری و ارتکاب جرم فقط مربوط به کودکان و نوجوانان نمی شود، بلکه فرآیندی است که صرف نظر از سن مرتکبین اعمال مجرمانه و بزهکارانه، در سطح کلان نیز چهره نمایی می کند. این حقیقت از مطاوی گزارش های جهانی سازمان ملل استخراج وبدست می آید. زحمات ارزش سال ۱۹۹۰ میلادی است مبنی بر اینکه، طی دهه ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰ سالیانه بقریب مسطح حدود پنج درصد، بر نرخ جرایم ارتكابی در سطح جهان افزوده شده است که بوضوح نشانگر آن است که نرخ جرایم بیش از میزان رشد جمعیت بوده است. لیکن بدیهی است که تا ایل رسوی رفتارهای بزهکارانه در سنین پایین فرآیند تکوین شخصیت فرد انسانی را تحت تاثیر شمع قرار می دهد، لذا بی شک، مدیریت مطلوب گروه کودک و نوجوانان که یکی از مهم سرمایه انسانی و اجتماعی جامعه را تشکیل می دهد، می تواند در آینده ضامن بقا و سلامت این گروه و جامعه باشد. بر این اساس، امروزه خیلی از کشورها که متوجه خطرات مسأله ساز بودن فرآیند بزهکاری و ارتکاب جرم توسط کودکان و نوجوانان شده اند، با توجه به حوزه پیشگیری و مبارزه با بزهکاری آنها، اقدام به اتخاذ سیاست جنایی افتراقی نموده اند. یعنی برای گروه کودکان و نوجوانان برنامه های آموزشی پیشگیرانه خاص، قوانین ویژه، اختصاص دادگاه انحصاری و بطور کلی سیاستی منفک و متمایز از مجرمان بزرگسال اتخاذ کرده اند. در این کشورها با الهام از رهیافت های بنیادی دانش جرم شناسی مبنی بر اینکه هر چقدر اطفال از دستگاه قضاء و دادگاه ها فاصله داشته باشند و نیز به هر میزان در قبال بزهکاری آنها به جای توسل به مجازاتهای سرکوبگر و خشن، واکنش

های تربیتی و تأمینی اتخاذ شود، در آینده برآیند آن مثبت‌تر و کاراثر خواهد بود، لذا به منظور مهار و کنترل بزهکاری کودکان و نوجوانان بسوی برنامه‌های تأمینی و تربیتی و نیز سیاست‌های ترمیمی از جمله ملزم کردن کودک و نوجوان بزهکار به گذراندن دوره‌های آموزشی و یادگیری یک حرفه خاص، کیفر زدایی گسترده، پذیرش نهاد میانجیگری در حل و فصل دعوی و ... روی آورده‌اند.

لیته‌بموازات همه این برنامه‌ها، این دسته از کشورها با علم به اینکه تبعیض و توزیع ناعادلانه امکانات رفاهی و نیز خشونت‌های روا داشته شده در حق کودکان و نوجوانان از عوامل زمینه‌ساز سوق یافتن این گروه از جامعه بسوی بزهکاری می‌باشد، در طوح و توحشه پیشگیری از بزهکاری و بطور کلی پیشگیری از رفتارهای انحرافی، هم به مسأله توزیع هر چه مطلوب‌تر فرصت‌ها و امکانات رفاهی در جامعه و هم بصورت گسترده‌تری به مسأله خشونت علیه اطفال توجه نموده‌اند، به گونه‌ای که در خیلی از ابعاد به حدی که در اینجا به این پدیده پرداخته و برای مرتکبین جرایم، علیه اطفال مجازات‌های سخت و سنگینی تعیین کرده‌اند. این در حالی است که در جامعه‌ایرانی و نظام حقوقی حاکم بر آن، فقدان چنین سیاست‌ها و برنامه‌هایی کاملاً محسوس می‌باشد، تا جایی که، بعضاً حتی از نظر امرامدی نظام حقوقی موجود به عنوان یکی از موجبات اصلی سوق یافتن خردسالان بسوی بزهکاری یاد می‌گردد و در راستای مهار این پدیده از تصحیح رویکرد اتخاذی مقتضای نسبت به جمعیت خردسال و بالقوه بزهکار جامعه، سخن به میان می‌آید. بی تردید، تحلیل‌های عمیق و روکرد نظام حقوقی ایران در ابعاد ماهوی و شکلی نسبت به مسأله بزهکاری اطفال می‌راند که حدود اعتبار این قضاوت‌ها و تبعاً عمق مشکلات موجود در جامعه ایرانی را در راستای مبارزه با آفرینش و توسعه بزهکاری اطفال و نوجوانان، نمایان سازد.

این مهم در نگارش این کتاب مختصر، مدنظر قرار داشته و سعی شده است تا با تمرکز بر قوانین و مقررات ایران، برخی از مسائل اساسی موجود در بطن و پیرامون بزهکاری اطفال و نوجوانان مورد تحلیل و بررسی قرار گیرند.

باعطف به این مسائل، اثر فرارو، سعی دارد که در ابتدا عناصر و مسائل کلیدی مستحدثه در حوزه بزهکاری اطفال را مورد مطالعه قرار داده و در ادامه با نگاهی به تأسیسات و بنیانهای قانونی، به آسیب‌شناسی پدیده‌هایی مانند، کودک‌آزایی، کودکان

خیابانی و ... پردازد. همچنین تلاش شده است تا پدیده های مرتبط و نیز مجموعه نظریات و دیدگاه هایی که به تشریح کم و کیف مقوله بزهکاری اطفال و اسباب و عوامل آن پرداخته اند، مورد تحقیق و بررسی قرار گیرند. لذا بطور اجمال ساختار مطالب این تألیف، بدین شرح می باشد؛ در فصل آغازین به مقوله چارچوب مفهومی بزهکاری کودکان و نوجوانان و مسائل سن در جرم شناسی اطفال پرداخته شده است. در فصل دوم نیز تبیین نظری بزهکاری اطفال مورد بحث قرار گرفته و سپس در فصل سوم به علل و عوامل بزهکاری کودکان و نوجوانان پرداخته و آنگاه در فصل چهارم، ارتباط پدیده های کودکان خیابانی، حاشیه نشینی و کودک آزاری با بزهکاری اطفال بررسی گردیده است. در ادامه، در فصل های پنجم و ششم نیز، به ترتیب مباحث حقوق بزهکاری اطفال و مسائل قانونی بزهکاری آنان، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته اند.

در خاتمه باید افزود که استقبال از طرح نظریات متقدانه صاحب نظران و فرهیختگان و اندیشمندان، انتظار دارد تا انعکاس کاستیها، نقصانها و پیشنهادها درباره این اثر، به آدرس:

A.Haghpahanan@Gmail.com

مؤلف را جهت اصلاح، تکمیل و تنقیح مطالب این کتاب یاری فرمایند.

امید است که این پژوهش توانسته باشد گامی هر چند کوچک در بررسی و موشکافی بزهکاری کودکان و نوجوانان در جامعه و در مسیر بهبود و اعمال سیاست جنائی و تقنینی حاکم بر ایران بردارد.

لازم است از مدیریت محترم مجمع علمی و فرهنگی وزین مجد جناب دکتر سیدعباس حسینی نیک و همچنین همکاران ایشان که با کمال صمیمیت و نشاط این اثر، سعی بلیغ نمودند، مراتب سپاس خویش را تقدیم نمایم.

«وماتوفیقی آلا بالله وعلیه توکلت و الیه أنیب»

عباس حق پناهان

انگلستان-۱۳۹۲/۴/۳۱